

Scolas medias dal chantun Grischun

Examen d'admissiun 2007

3. gimnasi

rom: **rumantsch grischun** (linguatg ester / nivel aut)

num: _____

lieu d'examen: _____

gruppa: _____

puncts: _____

Legia attentamain il suandant text ed emprova da chapir el en tut ils detagls!

Ils geniturs ed educaturs ston savair per tge intents ch'ils uffants nizzegian l'internet

Da: La Quotidiana dals 17 da november 2006

En in tempo rasant èn las pli novas tecnologias da la communicaziun sa derasadas ils davos onns. Latiers na s'auda betg mo il telefonin, mabain era l'internet. Gist quest porscha la pussaivladad da sa communitgar, ma era da retrair infurmaziuns dal pli different gener. Quai è in avantatg, po dentant era daventar in privel. Per quest motiv duessan ils geniturs sa discurren cun lur uffants davart il diever da l'internet, pertge la rait globala porscha era bler da quai che n'è betg adattà e destinà per ils uffants. En il rom d'ina scolaziun interchantunala èn il Sursilvan Diego Deplazes da Rabius sco era Uorschla Eicher d'Aschera, Rico Puchegger da Seewis e Karl Bürki da Gossau sa fatschentads dals uffants al computer. En lur lavur finala han els prendì sut la marella la communicaziun entras internet. Las enconuschentschas ed ils resultats da questa lavur presentan els uss a la publicitad en furma da referats e moduls da lavur. Uschia ha Diego Deplazes referì la mesemna saira a Sedrun davart las schanzas, ma era ils dischavantatgs da l'internet per ils uffants e scolars. Geniturs ed educaturs èn stads envidads a l'infurmaziun cun il titel «San ils geniturs tge che lur uffants fan tut en l'internet?». L'orientaziun è vegnida iniziada da l'organisaziun «Scola e famiglia Grischun».

Adina dapli pussaivladads

L'internet è la plattafurma per adina dapli meds da communicaziun. «La paletta tanscha d'in nausch termagl fin ad in instrument professiunal da lavur», di Diego Deplazes. Sper la pussaivladad da s'infurmar sin nundumbraivlas paginas cun ils pli different cuntegns porscha l'internet era la chaschun dal «chat» serrà, il «chat» avert, l'uschenumnà «instant messaging», il «blog» u era il forum sin ina pagina en il web. Vitiers vegnan ils forums serrads sco per exempel l'«educanet» per las scolas u era la telefonia en l'internet. «Tgi che ha pia in computer cun access en l'internet ha la pussaivladad da nizzegiar differentas spezias da communicaziun. Ils uffants emprendan spert da sa mover en quests meds. I fiss fallà da crair che quai saja auter qua tar nus che en las citads », di il referent. Per quest motiv cusseglia el als geniturs da far comunablamain ils emprims pass cun lur uffants en l'internet e da visitar bunas paginas ch'èn bain enconuschentas. Medemamain duai il temp da l'uffants en l'internet vegnir limità, ils contacts socials ed ils moviments en l'aria frestga na dastgan en mintga cas betg patir. «In fitg impurtant element è l'infurmaziun da l'uffants pertutgant paginas problematicas en l'internet. Nauschas experientschas ston en mintga cas vegnir tematisadas comunablamain. Ils geniturs ston esser bunas personas da contact per ils uffants era

pertutgant l'internet», di Diego Deplazes ch'è occupà professiunalmain en la Casa Depuoz a Trun e tar la 'Scola vinavon' a Glion.

Schanzas e gronds privels

«Sco mintga auter med porscha era l'internet ina gronda purschida (varietad). Sche quella vegn nizzegiada endretg, è ella in grond enritgiment per l'entira famiglia», accentuescha Diego Deplazes. El constatescha che la gronda purschida d'infurmaziuns adequatas a la vegliadetgna dals uffants è avant maun e quai independentamain dal lieu nua ch'ins viva. Uschia datti sin internet lexicons spezialmain per uffants e giuvenils u era grondas pussaivladads da s'infurmar davart ils pievels esters e lur culturas. En ina lavur da retschertga han ins constatà che sulettamain dus pertschient dals uffants dovran l'internet per dar gieus. In tschintgavel fa diever da quest med per communitgar cun amis ed enconuschents e diesch pertschient per far retschertgas, per exempel sin google. Ulteriurs diesch pertschient fan diever da «wikis». «L'internet vegn duvrà per passatemp, ma era per recaltgar infurmaziuns», di Diego Deplazes. In'auter studi mussa dentant era, che 2,3 pertschient dals applitgaders d'internet èn gia dependents da quest med. Els stattan en media 35 uras ad emna vid l'internet. 3,7 pertschient èn sin via da daventar dependents. En Svizra fan rodund 3,8 milliuns personas diever da l'internet. Ils sintoms da la dependenza èn differents: L'avischinaziun sociala manca pli e pli, il regl da stuair ir en il chat, agressiuns e las prestaziuns en scola lain suenter. «En tals cas èsi impurtant da tschertgar il discurs cun ils uffants, da far contracts e tschentar limitas da temp per il diever da l'internet. Igl è dentant era impurtant d'eruir tge che l'uffants chatta en l'internet, dentant betg en la realitad.» Las consequenzas dal surdiever u da la dependenza da l'internet sa mussan tar ils uffants sin differents secturs. In ha mal il chau, l'auter depressiuns ed auters tema e gritta. Mintgatant èn questas influenzas cumbinadas cun nauschas prestaziuns en scola che han per consequenza ch'ils scolars basegnan instrucziun speziala sco per exempel legastenia.

Problem da la pornografia

Ina gronda problematica da l'internet è la derasaziun da pornografia e la pedosexualitad: «Il pli savens sa communitgeschan ins sin internet per ti. Qua tras crodan las retegnientschas fitg spert e quai è in grond privel», di l'expert. Betg main che 650 milliuns paginas d'internet cuntengnan pornografia d'uffants e sulettamain en Germania vivan 65 000 personas che dovran regularmain questa purschida. La pornografia d'uffants è creschida l'onn 2004/05 per 64 pertschient. Mintga mais vegnan quatter uffants surduvrads massivamain e mintga mais vegnan 50 uffants fotografads nivs en Germania. «Jau na less betg far tema als geniturs pertutgant il diever da l'internet entras ils uffants. Ins sto dentant savair ch'i dat in surdiever (ch'in surdiever succeda) era tar nus», di Diego Deplazes.

1. Chapientscha da text

1.1 Dumondas pertutgant il text

Respunda uschè exact sco pussaivel a las suandantas dumondas che stattan en connex cun il text che ti has legì.

1. Tge dumonda centrala han Diego e ses collegas intercuri en connex cun lur lavur interchantunala? (1p)

2. Tge pussaivladads centralas porscha l'internet? (3p)

3. Inditgescha tschintg cussegls per mauns dals geniturs co els stuessan controllar il diever da l'internet dals uffants. (5p)

4. Cons pertschient dals uffants dovran tge porschida da l'internet? Enumerescha las porschidas ed ils pertschient correspundents. (4 p)

5. Co sa mussa il maldiever/abus da l'internet concretamain tar in uffant? (5p)

6. Daco na datti betg ina differenza dal diever da l'internet tranter champagna e citad? (2p?)

7. Declera la construcziun: "Igl è dentant era impurtant d'eruir tge che l'uffants chatta en l'internet, dentant betg en la realiad." (3p)

8. "Il pli savens sa communitgeschan ins en l'internet per ti." Pertge sa il dir 'ti' in a l'auter en l'internet era esser privlus? (2p)

25p	
-----	--

2. Grammatica

2.1 Discurs direct – discurs indirect

Transfurma ils sequents discurs directs en discurs indirects. Dovra mintgamai il medem temps sco en la construcziun da basa.

1. La studenta ha dumandà: “San ils geniturs tge che lur uffants fan en l'internet?” (1p)

2. Diego Deplazes di: “La paletta tanscha d’in nausch termagl fin ad in instrument da lavur professional.” (0.5p)

3. Il referent ha detg: “Tgi che ha in computer cun access a l'internet ha la pussaivladad da nizzegiar las differentas spezias da communicaziun.” (0.5p)

4. ...ed el agiunta: “Ils geniturs ston esser bunas persunas da contact per ils uffants.” (0.5p)

5. Il psicolog suttastritga: “En tals cas èsi impurtant da tschertgar il discurs cun ils uffants.” (0.5p)

6. L'expert avertescha dentant: “Qua tras crodan las retegnienschas fitg spert e quai è in grond privel.” (1p)

7. “Ins sto dentant savoir”, manegia el, “ch’in surdiever succeda era tar nus.” (1p)

5p	
----	--

2.2 Metta en il passà

Transpona il suandant text en il passà cun metter la furma correcta dals verbs en parantesa:

Ier, curt suenter gentar, (els s'entupar) _____ a la posta e (ir) _____ en direcziun da la cava da glera. Els (baterlar) _____ da quai e da tschai. La via (sa stortigliar) _____ tras la bostgaglia e (manar) _____ tar ina remisa a la fin da la cava da glera. La riva (crescher) _____ en cun zerclim. La remisa (star) _____ da la vart sanestra da la riva, la porta (serrar) _____ cun ina chadaina. Amez il plaz (s'auzar) _____ ina puntanada da metal. Martin (sa laschar) _____ udir: «Ma qua n'è nagin! Lain turnar enavos!» Mihel (targlinar) _____ dentant e finalmain (clamar) _____ suenter als auters: «Jau stun qua!» Ils auters (ir) _____ vinavant, ma ina planta sitga (attrair) _____ sia atenziun. Tuts trais (sa palandrar) _____ sur il rieven giu per puder examinar meglier il chagliom. In sbratg d'ina vusch brutta (far) _____ dar els in sigl ed els (sa volver) _____ tementads. A mesa via (star) _____ in um che (fixar) _____ els cun in'egliada nauscha. El (dir) _____: «Faschai che vus vegnias davent da qua!»

Karin Bachmann: Travagl da notg

10p	
-----	--

Translatescha!**Die Rebhühner**

In Spanien gab es einen Mann, der gerne auf die Jagd ging. Eines Tages entschloss er sich Rebhühner mit einem Netz zu jagen.

Nachdem die Rebhühner ins Netz gefallen waren, trat der Jäger hinzu und tötete eines nach dem andern. Unterdessen aber blies der Wind so heftig, dass er Tränen in den Augen hatte. Da rief eines der Rebhühner, das noch lebend im Netz hing: „Seht, meine Freundinnen, was der Mann da macht! Er hat so grosses Mitleid mit uns, dass er weinen muss. Seht den guten Mann, wie er weint, während er uns umbringt!“

Doch ein anderes Rebhuhn, das mehr Erfahrung hatte und das nicht ins Netz gefallen war, antwortete: „Das ist schön und gut, aber ich danke Gott, dass er mich verschont (=schanegiar) hat.“
